

Kansakunnat kilpasilla

Urheilujoukkueen koetaan kansainvälisissä kilpailuissa edustavan kokonaista kansakuntaa, jonka jäsenistä huomattava osa seuraa omien urheilijoidensa menestystä. Huippu-urheilun parissa toimivat korostavat mielellään urheilijoiden edustavan koko maata. Myös valtiovallan suorittamat urheilijoiden palkitsemiset ja kisajoukkueiden vastaanotot viestivät urheilun roolista kansakunnan ja nationalismin palveluksessa.

Nationalismi ei kumpua omia aikojaan kansan mystisestä sielusta, vaan se on aikakautensa toimijoiden tietoinen luomus. Sillä on kiinteä yhteys teollistuvan yhteiskunnan kehitykseen. Ernst Gellnerin mukaan nationalismilla luodaan teollistuneessa yhteiskunnassa välttämätöntä yhteenkuuluvuutta. Toimiakseen massayhteiskunta on tarvinnut yhteisiksi miellettyjä kokemuksia, muuten ristiriidat olisivat johtaneet sen hajoamiseen. Teollistumiseen liittyi yhtenäiskulttuuri nousu. Kun se korvasi paikalliskulttuurin, tarvittiin uusia yhteisöön sitouttamisen muotoja, joista nationalismi on yksi tärkeimpiä.¹ Benedict Andersonin puhe puolestaan kuvitteellisista kansakunnista tapana hahmottaa todellisuutta.² Eric Hobsbawnin mukaan nationalismi tuottaa paikalliset ilmentymismuotonsa, jotka voivat perustua etniseen, kielelliseen, kulttuuriseen tai uskonnolliseen yhteenkuuluvuuteen.³

Näitä nationalismin funktionalistisia tai marxilaisia selitysyri-tyksiä on uudemmassa tutkimuksessa kritisoitu mekanistisuudesta ja yksinkertaistuksista. Ne selittävät nationalismin sen lopputuloksen – nykyaikaistumisen ja teollistumisen – tarpeista lähtien, ja väheksyvät perinteiden merkitystä.⁴ Puutteineenkin ne tarjoavat silti lähtökohtia urheilun ja nationalismin suhteen tarkasteluun. Urheilu on ollut sitä käytännön toimintaa, jota mm. suomalainen nationalismi on tarvinnut.

Suomessa nationalismin ja urheilun suhteen katsotaan olevan poikkeuksellisen vahva ja ainutlaatuinen. Näin ei ole laita, vaan side on vahva monissa muissakin maissa, joita on urheiltu tunnetuiksi eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi uruguaylaiset mielivät, että heidän maansa potkittiin maailmankartalle vuosien 1930 ja 1950 maailmanmestaruuksilla sekä vuosien 1924 ja 1928 olympiavoitoilla.⁵

Jo 1800-luvulla urheilua käytettiin kansallisten pyrkimysten ajamiseen. Saksan Turnen-liike, Ruotsin lingiläinen voimistelu ja Ranskan boulangerismi tähtäsivät kansakunnan jäsenten ruumiinkunnan kohottamisen lisäksi kansallistunteen vahvistamiseen. Nämä liikkeet vaikuttivat maan sisällä. Vasta kansainvälisen kilpaurheilun kehittyminen avasi tien kansakuntien urheiluvoiman vertaamiseen. Imperialismin ja nationalismin aikakaudella oli suorastaan väistämätöntä, että urheilusta tuli näiden aatteiden työväline. Parhaan areenan tarjosivat nykyajan olympiakisat, joista ensimmäiset pidettiin vuonna 1896 Ateenassa. Kreikkalaiselle nationalismille olympialiikkeen perustaminen ja olemassaolo on tarjonnut jatkuvaa käyttövoimaa.

Olympialaiset keskeinen areena

Olympialaiset on mielletty vuoden 1908 Lontoon kisoista lähtien areenaksi, jolla kansakuntien urheiluvalliot ottavat mittaa ja yrittävät voittaa maalleen mahdollisimman monta mitalia ja pistesijaa. Myöhemmin kansakunnat ovat päässeet kilpasille eri lajien maailmanmestaruuskisoissa, maaosien mestaruuskilpailuissa ja maaotteluissa. Menestyksen on katsottu todistavan kansan ja valtiojärjestyksen elinvoimasta. Vuoden 1908 pääkilpakkumppanit olivat Iso-Britannia ja Yhdysvallat. Brittiläisestä imperiumista ensimmäisenä irtautunut Yhdysvallat haastoi emämaansa, jonka rinnalle ja ohi se oli taloudellisesti nousemassa. Sekä The Times että New York Times -lehdet käsittelivät laajasti Lontoon olympialaisia, ja jälkimmäinen julisti, että "britit pelkäävät jenkkiurheilijoita".

Maiden välille puhkesi kiista kisojen parhaan maan määrittelystä. USA olisi halunnut antaa arvon parhaalle yleisurheilumaallemme, britit kaikkien lajien yhteispisteissä parhaalle maalle. USA:n joukkue menestyi erittäin hyvin yleisurheilussa, ja voitoista otet-

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

tiin kaikki irti. New York Times julisti 29.8.1908 voittoisien urheilijoiden kunniaksi järjestetyn paraatin olevan suurin laatuaan: "Siitä tulee kansallinen juhla". Brittien The Times joutui 27.7.1908 tunnustamaan jenkkien yleisurheiluparemmuuden: "kun analysoimme yksinomaan yleisurheilukilpailuja, kansallinen ylpeytemme saa ankaran iskun."⁶

Muissakin maissa suhtauduttiin vuoden 1908 olympialaisiin vakavasti. Lontooseen lähtevää Ranskan joukkuetta oli saattamassa sotaministeri Picquant. Hän rinnasti urheilun niihin uhrauksiin, joita Ranskalla on oikeus lapsiltaan vaatia.⁷ Ruotsalaisille oli olennaista menestyä Lontoossa paremmin kuin unionista kolme vuotta aikaisemmin irtautunut Norja, jolle oli tärkeintä näyttäytyä omana joukkueenaan. Ensimmäistä kertaa omalla joukkueellaan mukana ollut Suomi sai runsaasti huomiota osakseen. Lähes ainutlaatuista oli se, että ei-itsenäiset maat pääsivät mukaan olympiakisoihin, mikä avasi erinomaisen mahdollisuuden kansallisen erityisyyden korostamiseen. Mukana olivat myös Itävalta-Unkariin kuulunut Böömi sekä Iso-Britannian dominiot Australia, Etelä-Afrikka ja Intia, jotka nekin saattoivat näin tuoda erityisasemansa esille. Näiden maiden suhde emämaahan ei ollut yhtä kärjistynyt kuin Suomen, vaikka se olikin jännitteinen. Suomen joukkueen erillinen esiintyminen tuli huomattua. Suomalaiset urheilijat menestyivät Lontoon kisoissa hyvin, vaikka aikalaiset olivat saavutuksiin pettyneitä.

Suomalaiset saivat Lontoon kisoista uusia virikkeitä kansallisten tavoitteidensa esilletuomiseen urheilun avulla. Pääosa irlantilaisista urheilijoista jäi pois kisoista, koska he olisivat joutuneet edustamaan Iso-Britanniaa. Jo Ateenan välikisoissa irlantilainen pituushyppääjä oli palkintojenjaossa kiivennyt lipputankoon maansa lippu mukanaan: salkoon oli nostettu Iso-Britannian lippu.⁸

Kansakuntien välinen kilpailu oli Lontoossa 1908 tullut jäädäkseen olympiakisoihin. Kilpasilla olivat näistä kisoista lähtien nimenomaan kansakunnat, mikä toi kituliaasti liikkeelle päässeeseen olympialiikkeeseen uutta elinvoimaa.⁹ Poliittinen johto kiinnostui eri maissa urheilumenestyksen avulla saatavasta kunniasta, jonka varmistamiseksi päättäjät olivat valmiita rahoittamaan valmentautumista. Perustelut noudattelivat samaa kaavaa: kansakunnan on todistettava urheilukuntonsa ja sitä kautta elinvoimansa kansainvälisellä näyttämöllä. Kotimaisesta käytöstä on

puhuttu vähemmän, vaikka se on urheilumenestyksen perimmäinen vaikutin. Norjan suurkäräjät aloitti urheilun tukemisen jo vuonna 1906.¹⁰

Urheilumenestyksen tavoittelu voimistui Tukholman vuoden 1912 olympialaisten jälkeen. Venäjän huono menestys johti toimiin korkeimmalla tasolla. Tsaari nimesi Tukholman olympialaisten jälkeen kenraali Vojeikovin kehittämään maan urheiluelämää. Hänestä tuli käytännössä maan ensimmäinen urheiluministeri.¹¹ Saksan valtiopäivät päätti laajan keskustelun jälkeen vuonna 1913 myöntää avustuksen saksalaisurheilijoiden valmentautumiseen Berliinin vuoden 1916 olympiakisoihin. Yksi puhuja totesi, että "mitalien ostossa" maan kunnian takaamiseksi ei ole mitään häpeällistä. Vuoden 1916 olympiakisoista oli määrätty tulla urheilullisesti menestyksekkäät ja todistaa myös järjestelyjen kautta saksalaisten voimaa. Saksalaisten päävastustaja oli tuolloin Iso-Britannia.¹²

Tukholma sinetöi urheilun ja nationalismin liiton Suomessa

Suomen joukkue menestyi Tukholmassa erinomaisesti, eikä urheilumiesten innolla ollut rajoja. V.E. Tiiri uhosi Suomen olleen paras yleisurheilumaa, koska Yhdysvallat liittovaltiona ei ollut oikeastaan yksittäinen maa.¹³ Voittoisat urheilijat todistivat Suomen elinvoimaa. Urheilumenestykselle löytyi kulttuurinen ja rotubiologinen selitys: nykyaika ei ollut ehänyt turmella Suomen kansaa siinä määrin kuin Euroopan vanhoja kulttuurikansoja.

Ajankohta oli Suomessa nationalismin ja urheilun liiton lujuudelle suotuisa. Kisamenestys tarjosi sille vahvan pohjan, ja aatteellisesti seisahtunut ilmapiiri tasoitti tietä entisestään. Venäläistämistoimet olivat kaventaneet kotimaisten poliittisten toimijoiden valtaa. Aikalaislähteet kertovat esimerkiksi ylioppilaspöytäkirjoissa vallinneesta turhautumisesta ja päämäärättömyydestä. Kansanvalistukseen kohdistetut suuret toiveet olivat osoittautuneet katteettomiksi.¹⁴ Urheilu näytti uudelta ja tehokkaalta keinolta tavoittaa kansan syvät rivit.

Urheilun paikka nationalismin palveluksessa määriteltiin aikaisempaa täsmällisemmin Tukholman olympialaisten jälkeen ilmestyneissä puheenvuoroissa ja kirjoituksissa. Ne levisivät Suomen Urheilulehden ja muiden lehtien kiertoartikkelina pian

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

koko maahan. Tukholman menestyksen innoittamina aiheeseen tarttuivat muutkin kuin urheilumiehet. Suomen Urheilulehti julkaisi Tampereen Suomalaisen yhteiskoulun rehtori Kaarlo Tiililän Suomalaisen Nuijan kesäjuhlilla Pälkäneellä 21.7.1912 pitämän puheen. Tiililä korosti siinä urheilun merkitystä kansakunnan cheyttäjänä:

"Ensimmäisen kerran sitten suurlakkoaikojen oli kansamme kokonaisuudessaan tuntenut eheän elinvoiman suonissaan sykähtävän. Sen ovat aikaansaaneet Tukholman olympialaiset kisat. Kieleen, puolueisiin, ikään (ja) sukupuoleen katsomatta on tuntemus niistä elähdyttävään mielihyvään laineena läikähtänyt kautta koko kansan."

Tiililä luonnehti urheilusankarien tuovan myönteisellä tavalla esiin suomalaisten perusominaisuudet: sitkeyden, raadannan ja vähään tyytyväisyyden. Hänestä oli hyvä, jos realismin jalkoihin jäänyt ihanteellisuus pääsisi jälleen urheilun avulla esille.

"Jos Saarijärven Paavot erämaidensa yksinäisyydessä eivät vanhanakaisuutensa takia enää viritä runoilijan mieltä, viritäköön sen kilpakentällä juoksija tai painija kummastuttavalla kestävyydellään. Yhtä kaikki kunhan vain sama kansallinen sävel viritetään ylistämään suomalaista sitkeyttä. Yhtä kaikki, kansallisen itsetunnon kannalta (on sama - JK), saavuttaako tämä sitkeys laulamisen arvon paremmin sen takia, että sitä ovat sivistyneen maailman silmät, kuninkaista ja kenraaleista alkaen, näkemässä, eikä vain erämaan sudet ja karhut, kuten Saarijärven Paavon aikana. Yhtä kaikki, sen määvätköön ajan maku ja muoti, meille on pääasia, että kansamme erikoisuudet jälleen vedetään unhoituksesta esille."

Urheilusankarit oli helppo liittää kalevalaiseen mytologiaan ja kirjallisuuden tuottaman suomalaisuuden ihannetyyppeihin laajoja kansalaispiirejä puhuttelevasti. Kalevalan sankarien ja korvenraivaajien kautta piirtyi myyttinen jatkumo Suomen historiaan sekä antiikkiin ja sen olympialaisiin. Lehtori Arvo Vartia puhui Harjavallan urheilukentän vihkiäisissä 6.7.1913.

"Muistammehan millä hehkuvalla innostuksella Kalevalan laulajamme ovat kuvanneet Lemminkäisen hirvenhiihtoa; muistamme, miten hartaasti Juholan veljekset kiistelivät keskenään väkikapulan vedossa ja miten kiiwaasti he viskasivat kiekkoa vastustajien jäykkiä rintamaa

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

kohti: emme ole myöskään unohtaneet, millä jännityksellä kohisevan kosken äyräille ja sen yli johtavalle sillalle kokoontunut väkijoukko katseli ja seurasi, kuinka tukkipojat Punatakki ja Olavi tukin selässä seisten laskivat alas kosken kuohuja, kuten Linnankoski Laulussaan tulipunaisesta kukasta kertoo."

Nationalismin teoreetikko Anthony D. Smith puhuu nationalistien vaalimasta muinaisesta kansallisen kultakauden käsitteestä, joka luo kansakunnan historiallisen ja henkisen perustan. Kultakaudella kansakunta on kukoistanut kulttuurisesti, taloudellisesti ja/tai valtiollisesti. Suomessa ei ole löydettävissä muinaista valtiota, mutta Kalevala soveltui tarkoitukseen oivallisesti.¹⁵ Urheilusankarit oli helppo yhdistää myös runebergilais-topeliaaniseen sankarikuvastoon. Arvovaltaisten kirjoittajien ja puhujien ajatukset levisivät nopeasti laajalle. Niitä toistettiin juhlapuheissa ja yhdistysten käsikirjoitetuissa lehdissä.

Tukholman olympiamenestys sai 1920-1930-luvuilla myyttiset mitat, jotka ovat säilyneet. Urheilun kronikoitsijoiden teksteissä Hannes juoksee edelleen Suomea maailmankartalle. Tahko

*Hannes Kolehmainen
juoksi Suomea maailman-
kartalle Helsingin
Sanomissa 9.12.1939.*

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

Pihkala väitti sen olleen itsenäisyysliikkeen alkusysäys.¹⁶ Kansallisen mytologian rakennusaineksi urheiluvoitot sopivat erittäin hyvin. Suomalaisille sankareille oli tilausta. Kulttuurielämältään nuorissa valtioissa urheilu näyttää saaneen laajemman merkityksen kuin vanhoissa valtioissa.

Suomessa urheilu sai lisää elintilaa itsenäisyyden alkuvuosina vallinneessa aatteellisessa tyhjiössä. Suomalaisten omakuvaan kuuluva "alkuvoimaisuus" oli saanut vuonna 1918 uuden synkän ulottuvuuden. Sitä oli kahlittava ja suunnattava, ja siihen urheilu soveltui erinomaisesti.

Ominta on kansallisurheilu

Nationalismiin kuuluu erottamattomasti oletettujen kansallisten erityispiirteiden korostaminen. Kansallisurheiluksi koetut lajit ovat yksi keino luoda kansallista identiteettiä. Kansallisurheilun katsotaan kuvaavan tai tuovan esille erityisen hyvin kansallisia erityispiirteitä. Usein kansallisurheiluja on vähintään kaksi, jolloin toinen niistä on suuri kansainvälinen laji ja toinen kotimaisista alkuperää. Kansainvälinen, laajalti harrastettu laji tarjoaa mahdollisuuden vertailuun, jossa tärkeällä sijalla ovat kilpailut päävastustajiksi koettujen maiden urheilijoiden kanssa. Kotoinen, usein vain yhdessä maassa harrastettu laji palvelee kansallisen identiteetin rakentamista sisäisesti korostamalla kansan omaa kulttuuriperintöä.¹⁷

Suomessa kansallisurheiluksi on perinteisesti luettu hiihto, pesäpallo ja yleisurheilu, jonka lajeista etenkin kestävyysjuoksu ja keihäänheitto ovat suomalaisimpia. Myös jääkiekko täyttää nykyisellään kansallisurheilun tunnusmerkit. Pohjoismaissa on kolme maata, jotka ovat julistaneet hiihdon kansallisurheilukseen. Niin Suomen, Norjan kuin Ruotsin hiihtomaissa kansallisuus kumpuaa suhteesta luontoon ja maisemaan.¹⁸

Pisin perinne hiihdolla kansallisurheiluna on Norjassa. Etenkin Frithjof Nansen teki hiihtoa 1800-luvulla tunnetuksi pitkällä napaseudun tutkimusmatkoillaan. Hän määritteli hiihdon norjalaisista urheilumuodoista kansallisimmaksi. Ruotsissa hiihtoa ei pidetty 1800-luvulla tärkeänä, kunnes siitä alettiin määrätietoisesti puhua kansallisurheiluna. Nationalismi on kiinteästi kytköksissä hiihtoon etenkin vuonna 1922 ensi kertaa järjestety

Vasa-hiihdon kautta. Sen myyttisenä pohjana on Kustaa Vaasaa tukeneiden talonpoikien hiihto Sälenistä Moraan.¹⁹

Myös Suomessa hiihdosta tehtiin kansallisurheilu 1920-1930-luvuilla. Sotien jälkeen se nousi yleisurheilun rinnalle ja ohi. Hiihtoon toi uuden isänmaallisen ulottuvuuden se, että suuri osa 1940-luvun lopun ja 1950-luvun alun menestyneistä mieshiihtäjistä oli rintamamiehiä. Lahden MM-hiihtojen doping-skandaali iski näin ollen syvälle suomalaisuuden ytimeen. Jotakin erityisen pyhää oli häväisty. Ei kuitenkaan mennyt kauan, kun kansallisen edun vaalijat astuivat puolustamaan hiihtokarpaasejaan ulkomaalaisten hyökkäyksiä vastaan. Lajin vankasta asemesta kertoo se, että Suomen olympiakomitean teettämän tutkimuksen mukaan menestysodotuksia korostuu edelleen eniten hiihtoon (47 %), yleisurheiluun (36 %), jääkiekkoon (31 %) ja mäkihyppyyn (19 %).²⁰

Yleisurheilusta tuli 1900-luvun alun olympiamenestyksen ansiosta kansallisurheilu lähes itsestään. Aikaisemmin lähes tuntemattomat juoksu ja keihäänheitto saavuttivat nopeasti vahvan aseman. Kestävyysjuoksujen ja yksilölajien suosion katsottiin todistavan oikeaksi päätelmät suomalaisesta kansanluonteesta. Tahko Pihkalan baseballista jalostama pesäpallo sai sekin nopeasti kansallispuolellisuuden aseman.

Maailmanlaajuisesti yleisin kansallisurheilu on jalkapallo, joka mielletään tällaiseksi lajiksi kymmenissä maissa. Tämä perustuu vakaalle käsitykselle oman jalkapalloilun erityispiirteistä. Englantilaiset elivät pitkään uskossa, että heidän maassaan pelataan maailman parasta jalkapalloa, vaikka kansainvälistä menestystä ei aina tullutkaan. Argentiinalaiselle tavalle pelata jalkapalloa ovat ominaista teknisyys ja nopeat rytmivaihdokset. Argentiina ja Uruguay menestyivät erinomaisesti 1920- ja 1930-luvuilla, samoin sotien jälkeen. Argentiinan joukkueen murskatappio vuoden 1958 MM-kisoissa Tšekkoslovakielle koettiin shokkina. Ruotsalainen jalkapallo on puolestaan järkevää ja huolellista.²¹ Siinä on jotakin samaa kuin kansankodissa. Se ei ole kovin loistokasta, mutta kaikin puolin kelvollista.

Jääkiekko kuvastaa kanadalaisista kansanluonnetta, jolle ovat ominaista karskisuus, rehellisyys ja hyödyn tavoittelu. Kanadalainen pelityyli on koettu ainoaksi oikeaksi. Suurta hämmennystä on aiheuttanut NHL-liigan siirtyminen USA:n rahakkaammille markkinoille.²²

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

Baseball esitetään amerikkalaisten keksimänä pelinä, vaikka se on kehittynyt Brittein saarilla pelatuista kansanpeleistä. Baseball on kiinteä osa yhdysvaltalaisuutta ja kuuluu olennaisena osana itsenäisyyspäivän juhlallisuuksiin. Amerikkalainen jalkapallo on puolestaan liitetty kiitospäivään. Nämä lajit ovat amerikkalaisille enemmän kuin urheilua: ne ovat yhdistelmä rituaaleja ja arvoja, jotka ovat yhteisiä suurelle osalle yhdysvaltalaisia. USA:n presidentti on perinteisesti soittanut onnitelupuhelun baseballin ja amerikkalaisen jalkapallon mestarijoukkueelle. Bill Clinton alkoi kutsua mestarit säännöllisesti Valkoiseen taloon.²³ Itseriittoiselle suurvallalle kansainvälisen menetyksen merkitys on pienempi kuin monille muille maille.²⁴

Kansallisurheilun asema voi muotoutua osittain sattumanvaraisesti. Huipputason koripallon toivat Liettuaan Yhdysvalloissa peliopin saaneet liettualaiset, jotka vuosina 1937 ja 1939 pelasivat kotimaansa Euroopan mestariksi. Neuvostovallan vuosina Liettuaan tehtävänä oli tuottaa koripalloilijoita. Kaunasin Zalgiruksen kannattaminen avasi jopa Neuvostoliiton oloissa väylän paikallispatriotismille. Samantapainen on ollut koripallon tie Virossa. Nykyisin koripallo on kansallisurheilu molemmissa maissa ja etenkin Liettuassa sen asema on erinomaisen vankka.

Nationalistinen perusvire sisältyy myös väitteeseen, jonka mukaan suomalaiset ovat poikkeuksellisen urheiluhullua kansaa. Pikantti hulluus erottaa meidät muista sopivalla tavalla – tästä kertonee eukonkannon, suojalkapallon ja sääskentapon suosio. Yhtä lailla urheilukansana pitävät kuitenkin itseään mm. norjalaiset, ruotsalaiset ja virolaiset, puhumattakaan kanadalaisista ja australialaisista.

Australialaiset pitävät itseään poikkeuksellisena urheilukansana, minkä todisteena on käytetty tilastoja ja tarinoita. Urheilu on suosituksen käsityksen mukaan mieluista pakkomielle. Maan leudon ilmaston on sanottu olevan erityisen suotuista urheilijoiden kehitykselle. Australialaisten vaalima käsitys on osaksi totta, osaksi tarua. Urheilun perustana olevat uskomukset ovat tärkeitä, vaikka ne pohjautuisivat hataraankin asiantietoon. Yhtenä syynä urheilun suosioon Australiassa on ollut se, että se oli harvoja elämäalueita, joilla australialaiset kokivat yltävänsä samalle tasolle emämaansa kanssa. Urheilumenestys on koettu maassa erittäin tärkeäksi. Kun Australian joukkue jäi ilman kultamitalia Montrealin olympialaisissa vuonna 1976, valtio perusti vuonna

1981 kansallisen urheiluinstituutin tukemaan maan urheilumesteyttä.²⁵

Kisaisännyys nationalismin palveluksessa

Arvokisojen isännyys palvelee aina avoimemmin tai verhotummin nationalistisia tarpeita. Tässä yhteydessä on turhaa puhua isäntäkaupungista olympialiikkeen virallisen puheenparren mukaisesti: valtion rooli on ollut lähes poikkeuksetta vahva. Isäntämaat ovat tehneet kaikkensa ottaakseen irti kisojen tuottaman propagandahyödyn. Tässä yhteydessä huomio kiinnittyy liiaksi Berliinin vuoden 1936 kisoihin. Natsien propagandanäytelmä oli lajissaan räikein, mutta ei ainutlaatuinen.

Amerikkalaisten Los Angelesiin vuonna 1932 lavastama näyttös antoi virikkeitä kansallissosialisteille. Natsienkin suosima antiikin mytologia oli vahvasti esillä kisoissa, jotka soveltuivat erinomaisesti myyttien ja kulttuuristen mielikuvien luomiseen. Käytössä oli uusi tehokas väline, äänielokuva, ja niinpä Hollywood oli täysillä mukana kisoissa. Olympialaiset tarjosivat isäntien urheilumesteyksen ansiosta todisteen amerikkalaisten ylivoimaisuudesta, tuottivat todellisuuspakoista viihdettä ja näyttivät taloudelliselta menestystarinalta keskellä suuren talouslaman epävarmuutta. Avery Brundage jopa väitti, että urheilu pelasti maan yhteiskunnalliselta romahdukselta. Myös kaupallisuus sai huomattavan sijan olympialaisissa. Amerikassa olympialaisia ja samalla omia tuotteitaan markkinoivat mm. Standard Oil ja Kelloggs.²⁶

Lontoon vuoden 1948 olympialaisissa nationalismi jäi maailmansodan jälkitunnelmissa taka-alalle, mutta Helsingin olympialaisissa sillä oli jo näkyvä asema. Kisojen saaminen nostatti yleisen olympiainnostuksen, joka hautasi alleen harvat soraäännet.²⁷ Myös olympialaisten 50-vuotismuistelua leimasi nationalistinen viritys, jossa korostettiin kisojen urheilullista harmoniaa. Hartaassa muistelussa on unohtunut, että elettiin kylmän sodan aikaa ja myös Korean sota riehui. Suomalaisten järjestäjien onneksi sekä Neuvostoliiton että Yhdysvaltojen oli tärkeää taata kisojen häiriötön kulku.

Ensi kertaa mukana ollut Neuvostoliitto haastoi Yhdysvallat kamppailuun kisojen parhaan urheilumaan arvosta. Kymmenottelija Bob Mathiaksen mukaan amerikkalaiset kokivat venäläiset

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

vihollisiksi, jotka oli lyötävä. Muita vaihtoehtoja ei ollut.²⁸ Yhdysvallat voitti lopulta Neuvostoliiton niukasti yhteispisteissä. Näin nationalismi sai järjestelmien välisen kamppailun luonteen. Näkemyksiltään liberaali demokraattisenaattori Hubert Humprey kirjoitti vuonna 1963 laajalti luettuun Parade Magazine -lehteen artikkelin "Miksi meidän on voitettava olympialaiset?" Hän kuvasi vapauden ja kommunismin kamppailevan lähes kaikilla elämänalueilla avaruuslennoista pikajuoksuun. Humprey väitti nimenomaan venäläisten muuttaneen urheilun ideologiseksi taisteluketäksi.²⁹

Australialaiset kokivat Melbournen kisat kansallisen täysivaltaisuuden osoituksena. Kisat jäivät australialaisten käsityksen mukaan historiaan "ystävällisinä kisoina". Maa kykeni osoittamaan, että se voi menestyksekkäästi isännöidä niinkin suuren tapahtuman, minkä katsottiin kertovan kypsyydestä ja tehokkuudesta kansakuntana. Australialaiset arvioivat kisojen nostaneen maan kansainvälistä profiilia.³⁰

Järjestäjien huolet tuntuvat suomalaisille perin tutuilta. Melbournessa oltiin huolissaan, miten muualta maailmasta tulevat vieraat suhtautuvat kaupunkiin. Hotellien tason pelättiin olevan riittämätön. Järjestelykomitea halusi varmistaa suotuisan vaikutelman suosittamalla, että hotellit asettaisivat tarjolle australialaisia hedelmiä, savukkeita, viinejä ja väkeviä juomia huoneisiin. Toimittajat saivat runsaasti Australiaa käsittelevää kirjallisuutta ja muuta aineistoa.³¹

Rooman, Tokion ja Münchenin kisojen järjestäjänä oli kolme toisen maailmansodan häviöjamaata. Näkyvälle kansallistunteelle ei ollut sijaa maissa, joiden historiaan yhtiönationalismi on jättänyt synkän varjon. Kuitenkin jo kisojen järjestäminen itsessään tuki kansallisen itsetunnon kehitystä. Erityisen tärkeät kisat olivat japanilaisille, joille Tokion olympialaiset merkitsivät sodanjälkeisen ajan päättymistä. Ne tarjosivat myös tilaisuuden mainostaa maan nousevaa taloutta. Kisojen aikana japanilaiset esittelivät laajasti teknisiä saavutuksia. Japanin yleisradioyhtiö esitteli uutta televisioteknologiaa. Shinkansen luotijuna alkoi liikennöidä Tokion ja Osakan välillä yhdeksän päivää ennen kisojen avajaisia. Japanin joukkue sijoittui mitalitilastossa kolmanneksi Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton jälkeen.³²

Mexicon 1968 kisojen oli tarkoitus lujittaa hallitsevan vallankumouspuolueen asemaa ja tehdä maata tunnetuksi investoijille

sekä kehittää matkailua. Intiaanilevottomuuksien tukahduttaminen vei kuitenkin pääosan kisoilla tavoitellusta myönteisestä julkisuudesta.³³

Montrealin olympialaiset olivat Kanadan liittovaltion kannattajille kanadalaiset kisat. Quebecin nationalistit näkivät kisat oman erityislaatunsa tunnustuksena.³⁴ Moskovan olympialaiset olivat Neuvostoliiton suuryritys osoittaa olevansa nykyaikainen maailmanmahti. Los Angelesin olympialaiset olivat reaganilaisen nationalismin näytös, kun taas Soulissa esittäytyi ulkomaailmaan avautuva ja hyvään taloudelliseen kehitykseen päässyt Etelä-Korea.

Sydney'n vuoden 2000 kisoilla oli vahva nationalistinen henki. Tara Magdalinkin mukaan Australia löydettiin tavallaan uudelleen. Olympialaisten alla keksittiin jälleen 1950-luvun harmoninen ja kulttuuriltaan yhtenäinen Australia, jota silloiset Melbourne'n olympialaiset symboloivat. Australia esitettiin ihanteellistettuna urheilukansakuntana.³⁵

Onko nationalismi aina samanlaista?

Nationalismin lähtökohtana voivat olla alueelliset, etniset, kielelliset tai uskonnolliset tekijät. Suomessa merkittäviä ovat olleet kansalaisuuteen perustuva nationalismi (Suomen kansalaisuus) sekä etninen nationalismi. Suomessa voidaan erottaa suomen- ja ruotsinkielinen nationalismi, jotka molemmat jakautuivat äärikansalliseksi ja vapaamieliseksi ryhmiksi. Lisäksi vasemmistolainen nationalismi poikkeaa porvarillisesti nationalismista. Nationalismin jakautuminen erilaisiin ryhmiin on tuonut lisäjännitteitä myös urheiluelämään. Esimerkiksi Urho Kekkonen ja muut aitosuomalaiset tekivät nationalismilla urheilupolitiikkaa 1920-1930-luvuilla.³⁶

Yhteiskuntajärjestelmä on vaikuttanut nationalismin esilletuomiseen. Nationalismia käyttävät näkyvimmin hyväkseen totalitaariset valtiot. Sosialistisissa maissa nationalismin käsitettä ei tosin ole käytetty, mutta käytännössä sosialistisen isänmaan nimen vannominen on ollut mitä selkeintä nationalismia.

Urheilun käyttö nationalismin työvälineenä oli ennen ensimmäistä maailmansotaa perusluonteeltaan varsin samanlaista. Tilanne muuttui totalitarismin voittokulun myötä. Italia ja myöhemmin Saksa veivät nationalismin käytön äärimmilleen. Fasistinen Italia valjasti ensimmäisenä urheilun tehokkaasti palveluk-

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

*Maratonin 2002
Euroopan mestari
nostutti kohua
katamalla Suomen
lipun ottamista
mukaan kunnia-
kierrokselle.
(Iltalehti 15.8.2002)*

seensa. Italian urheilijat menestyivät erittäin hyvin Los Angelesin olympialaisissa. Yleisurheilussa italialaiset hakivat valmentaja-apua mm. Suomesta. Italian vuosina 1934 ja 1938 voittamat kaksi perättäistä jalkapallon maailmanmestaruutta olivat suuri propagandavoitto Mussolinille. Italian maajoukkue hankki vuoden 1934 MM-kisojen alla riveihinsä Argentiinasta italialaissyntyisiä pelaajia. Fasistinen lehdistö toitotti voiton olevan todiste Mussolinin Italian osoittamasta miehisestä elinvoimasta.³⁷ Vuoden 1940 olympialaiset oli tarkoitus järjestää Roomassa, mutta Abessinian sodan takia Italian oli luovuttava kisoista.

Kansallissosialistinen Saksa vei urheilun alistamisen nationalismille vielä pidemmälle. Urheilun lopullinen tavoite oli yksiselitteinen. Mein Kampfissa Hitler julisti luovansa armeijan kahdessa vuodessa, jos käytössä oli kuusi miljoonaa urheilijaa.³⁸

Autourheilu palveli nykyajan symbolina erityisen hyvin Italian ja Saksan diktatuurien tarpeita. Vain saksalaiset tallit kykenivät 1930-luvulla haastamaan italialaiset automerkit, jotka hallitsivat Grand Prix -sarjaa. Menestyneimmät kuljettajat olivat italialaisia ja saksalaisia.

Miehinen nyrkkeily soveltui myös natsien tarpeisiin, ja niin-pä Hitler ja Goebbels ottivat kaiken irti Max Schmelingin

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

menestyksestä. Tämän voitto Joe Louisista oli Goebbelsin mukaan "Saksan voitto". Schmeling saapui Berliinin Hindenburgzeppelinillä ja Hitler tarjosi sankarille ja tämän vaimolle lounaan valtakunnankansliassa.³⁹

Saksan demokraattisessa tasavallassa valtio harjoitti erittäin järjestelmällistä kansallisen identiteetin rakennustyötä. Historia esitettiin väijäämättömänä kehityksenä kohti työläisten ja talonpoikien valtiota. Urheilulla oli vahva asema itäsaksalaisen nationalismin palveluksessa. Itä-Saksalle oli keskeistä saavuttaa olympiakisoissa mahdollisimman paljon mitaleita ja pisteitä. Järjestelmän silmiinpistävien puutteiden takia propagandistinen nationalismi jäi Itä-Saksassa ja muissa sosialistimaissa ainoaksi keinoksi yrittää rakentaa identiteettiä.⁴⁰

Sosialistimaat käyttivät urheilua nationalistisiin päämääriinsä ja ohjasivat urheiluun runsaasti voimavaroja, minkä seurauksena itäblokin asema vahvistui koko ajan. Sosialistimaat saivat Soulin olympialaisissa 64 prosenttia mitaleista, kun Helsingissä niiden osuus oli ollut 29 prosenttia. Neuvostoliitto oli paras maa kaikissa kesäolympialaisissa, joihin se osallistui vuosia 1952 ja 1968 lukuunottamatta. Itä-Saksa toiseksi paras maa vuosina 1976 ja 1988, jolloin se oli menestyksekkäämpi kuin USA. Kuuba sai vuonna 1976 enemmän mitaleja (13) kuin kaikki muut 30 Latinalaisen Amerikan maata yhteensä.⁴¹

Valtaosa afrikkalaisista valtioista on siirtomaapolitiikan luoksia. Kansallinen identiteetti on niissä heikko tai olematon. Olympiakisoista tuli merkittävä näyttäytymisareena siirtomaavallasta itsenäistyneille Afrikan ja Aasian maille.⁴² Monissa Afrikan maissa urheilu on lähes ainoa yhdistävä tekijä. Afrikan jalkapallomaista Kamerun koostuu entisistä Englannin ja Ranskan siirtoma-alueista, joiden väliset jännitteet ovat suuret. Vielä rikkonai-
sempi on Nigeria. Näissä oloissa jalkapallo voi yhdistää asukkaat kansakunnaksi 90 minuutiksi.

Urheilun merkitys identiteetin rakentajana näyttää olevan suhteellisesti tärkeä pienille maille, joilla ei ole suurta menneisyyttä. Urheilu takaa näkyvyyttä, vaikka menestystä ei tulisikaan. Kansakunta on olemassa, kun sen urheilijat osallistuvat kisoihin. Viro kiirehti mukaan Albertvillen talviolympialaisiin vuonna 1992. Osallistuminen avajaismarssiin oli symbolisesti yhtä suuri asia kuin pääsy YK:n jäseneksi. Kansainvälistä urheilua tarvitaan ennen kaikkea kansallisiin tarkoituksiin.

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

*Salt Lake Cityn
olympialaisissa
Valko-Venäjälle
hävinneet
ruotsalaiskiekkoilijat
leimattiin iltapäivä-
lehdistössä
maanpettureiksi.
(Expressen
21.2.2002)*

Urheilun ja nationalismin liitto voi hyvin

Väistyväksi aatteenksi väitetty nationalismi nousi uudelleen pintaan 1990-luvulla. Urheilussa kansalliset tunnukset ovat saaneet entistä enemmän näkyvyyttä. Urheilussa nationalismi saa kokemuksen muodon. Ei ole ihme, että elämyksiä korostavana aikana urheilun ja nationalismin suhde voi hyvin. Urheilulajien määrän lisääntyminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia päteä kansainvälisillä arenoilla.

Nationalismi on osoittanut muuntautumiskykynsä, josta hyvänä esimerkkinä on sen liimautuminen kaupallisuuden kylkiäiseksi. Kansallisten tunnusten avulla urheilutuote myydään kuluttajille. Nykypäivänä on vaikea kuvitella, että lipuista ja kansallislauluista luovuttaisiin. Suurkisojen suosio rakentuu kansakuntien välisen kuviteltujen kamppailuasetelmien varaan.

Urheilu tuo nationalismin arkeen. Oli helppo hymähdellä Suomen, Iso-Britannian ja Saksan kansallislaulujen soittamiselle Mika Häkkinen formulavoittojen yhteydessä. Jalkapallo-otteluiden alussa hoilattaville kansallislauluille ei naureskele juuri kukaan. Suomalaisten urheiluvoittojen kunniaksi soitettava Porilaisten marssi herkistää monien mielet. Michael Billigin mukaan

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

tämäntapainen arkipäiväinen nationalismi on tärkeä ideologinen käytäntö, jolla uusinnetaan vakiintuneita kansakuntia. Urheilutapahtumissa esiintyvät kansalliset ilmaukset ovat kiinteässä yhteydessä jokapäiväiseen elämään.¹⁵

Nykyajan ihmisille on ominaista sirpaleinen, useista eri aineksista koostuva identiteetti. Yhteiskunnan kaikkien jäsenien yhteiseksi kokemia asioita on vähän. Voi kysyä, onko urheilun merkitys taas korostumassa? Onko se jäämässä yhdeksi harvoista suureista ihmisjoukoista edes hetkeksi yhdistäväksi tekijäksi?

Lähteet

- ¹ Gellner, Ernst, *Nationalism*, Landskrona 1998, 44–49, 55–56, 75.
- ² Smith, Anthony D., *Nationalism and modernism*, Padstow 1998, 136–138.
- ³ Hobsbawm, Eric, *Nationalismi*, Tampere 1994, 17–21.
- ⁴ Katso esimerkiksi Smith 1998, 127 ja Liikanen, Ilkka, *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Historiallisia tutkimuksia 191. Helsinki 1995, 34–37.
- ⁵ Arbena, Joseph L., "Nationalism and Sport in Latin America 1850–1990: The Paradox of Promoting and Performing 'European' ". Teoksessa J.A. Mangan (ed.), *Tribal Identities: Nationalism, Europe, Sport*. London 1995.
- ⁶ Matthews, George R., "The Controversial Olympic Games of 1908. As Viewed by the New York Times and the Times of London", *Journal of Sport History*, Vol. 7, No. 2 (Summer 1980).
- ⁷ Matthews 1980.
- ⁸ Matthews 1980; *Olimpika*, Volume IV. 1995.
- ⁹ Matthews 1980.
- ¹⁰ Goksöyr, Matti, "Phases and Functions of Nationalism: Norway's Utilization of International Sport in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries", teoksessa Mangan (ed.) 1995, 136.
- ¹¹ Riordan, James, *Sport, politics and communism*. Manchester University Press 1991, 68–69.
- ¹² Krüger, Arnd, "Buying Victories is Positively Degrading'. European Origins of Government Pursuit of Government of National Prestige through Sport", teoksessa Mangan (ed.) 1995.
- ¹³ Tiiri, V. E., *Kansastamme urheiluteveyydestä ja sen kehittämisestä I–II*, *Suomen Urheilulehti* 18 (8) ja 19 (9)/1913.
- ¹⁴ Savolaisen osakunnan kansanvalistuskertomukset lukuvuosilta 1910–1911 ja 1911–1912. SavO:n arkisto, HYK.
- ¹⁵ Smith, Anthony D., "The Golden Age and National Renewal", teoksessa Geoffrey Hoskins & George Schöpflin, *Myths and Nationhood*. London 1997, 49–51.
- ¹⁶ Salimäki, Harri, *Isänmaan ja urheilun uskon mies*. Lauri Pihkala modernin

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla

- urheiluaatteen esitaistelijana. Helsinki 2000.
- ¹⁷ Bairner, Alain, Sport, nationalism, and globalization: European and North American perspectives, 2001.
- ¹⁸ Sörlin, Sverker, "Nature, Skiing and Swedish Nationalism", teoksessa Mangan (ed.) 1995.
- ¹⁹ Sörlin 1996.
- ²⁰ Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2002.
- ²¹ Andersson, Torbjörn, Kung fotboll. Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950. Stockholm/Stenhag 2002, 398–399.
- ²² Bairner 2001, 125.
- ²³ A Planet-sized Stadium, www.worldpaper.com
- ²⁴ Bairner 2001, 96–97, 104–105, 167.
- ²⁵ Adair, Daryl & Vamplew, Wray, Sport in Australian history, Oxford University Press 1997, 6–8, 11, 41–42.
- ²⁶ Dyreson, Mark, "Marketing National Identity: The Olympic Games of 1932 and American Culture", *Olympica. The International Journal of Olympic Studies*, Volume IV, 1995.
- ²⁷ Kanerva, Juha, Olympiaunelmia – Suomalaiset olympiahankkeet ja -haaveet. LTS:n Impulssi XVIII, Tampere 1999. Exner-Carl, Kristina, Sport und Politik in den Beziehungen Finnlands zur Sowjetunion 1940–1952, Wiesbaden 1997, 250.
- ²⁸ Guttmann, Allen, *The Olympics: A History of the Modern Games*. Chicago: University of Illinois Press, 1992, 97.
- ²⁹ Baker, William J., *Sports in the Western World*, Illini books edition 1988, 272.
- ³⁰ www.slv.vic.gov.au/slv/exhibitions/olympics
- ³¹ Minutes of the Press and Publicity Subcommittee. 10/7/1956 Held by the State Library of Victoria. Doyle Papers. MS 7981, Box 2833, tässä lainattu <http://www.slv.vic.gov.au/slv/exhibitions/olympics/>
- ³² www.jinjapan.org/access/olympics/tokio.html
- ³³ Arbena, Joseph L., Teoksessa Mangan (ed.) 1995.
- ³⁴ Bairner 2001, 119.
- ³⁵ Magdalinski, Tara, "The Reinvention of Australia for the Sydney 2000 Olympic Games", *The International Journal of the History of Sport*, Abstracts of articles in Issue 17.2&3 Special Issue *The Australasian World, Sport in Society*. Edited by J.A Mangan & John Nauright.
- ³⁶ Kokkonen, Jouko, "Hakkaa päälle", *Ruotsi-ottelu – Finnkampen*, LTS:n Impulssi XX, Tampere 2000.
- ³⁷ Baker 1988, 248–249.
- ³⁸ Baker 1988, 288.
- ³⁹ Baker 1988, 249–251.
- ⁴⁰ Riordan 1991, 2–3.
- ⁴¹ Riordan 1991, 84–85.
- ⁴² Riordan 1991, 53–54.
- ⁴³ Billig, Michael, *Banal Nationalism*, 1995, 6–7.

Jouko Kokkonen

Kansakunnat
kilpasilla